

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

BUSINESS, TRADE AND EXCHANGE ACTIVITIES

УДК 330.34:338.245

РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вікторія Васюта; Наталія Чорновол; Марина Горбунова

*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», Полтава, Україна*

Резюме. Сучасний стан національної економіки зумовлює важливість підвищення її ефективності та конкурентоспроможності. Підприємницька діяльність є однією з найактивніших форм діяльності економічної сфери. Розвиток підприємництва в Україні є одним із головних питань сьогодення. Досліджено ступінь значущості ролі підприємницької діяльності в розвитку національної економіки та вирішенні завдань, націлених на формування продуктивної та конкурентоспроможної економіки в умовах ризику й невизначеності. Проаналізовано види та функції підприємництва. Зазначено, що саме вони є основними елементами у розв'язанні головних проблем, які стримують розвиток ефективної національної економіки. З 24 лютого 2022 року через повномасштабну військову агресію росії вітчизняна економіка піддалася черговому негативному впливові, окрім тих, що діяли протягом останнього десятиліття. Збройний конфлікт на сході України 2014 року, пандемія covid-19 у 2019 році та її подальша чергова хвиля, пов'язана з вірусом SARS-CoV-2 Omicron у 2021 році вже призвели до порушення економічної та політичної стабільності нашої держави. Наразі через руйнування промислових та цивільних об'єктів, інфраструктури спостерігаємо процеси вимушеного переміщення людей і як наслідок, втрату робочої сили, зменшення частки сплачених податків та збільшення видатків на підтримання життєдіяльності країни. Національне підприємництво в умовах війни, розв'язаної росією, характеризується швидкою здатністю адаптації до непередбачуваних умов; високим рівнем організаційно-технічної мобільності; високим рівнем ризикованості підприємців. Все це дозволяє впроваджувати інновації швидкими темпами, миттєво та результативно здійснювати програму релокації підприємств та відновити їх ефективну роботу. Саме підприємництво не дозволило національній економіці опинитися у кризовому становищі. Автори наголошують на тому, що ключову роль у цьому процесі відіграла здатність українських підприємців приймати нетипові рішення, що дозволило їм перепрофілюватися, зокрема змінити напрямки діяльності в умовах війни. За даними державної служби статистики та Європейської Бізнес-Асоціації проаналізовано динаміку зростання кількості фізичних осіб-підприємців у 2022 році. Наразі досвід розвинених країн може стати поштовхом для формування нової української економіки, створення економічно комфортного й стабільного конкурентного середовища та визначення головних факторів успіху для діяльності суб'єктів господарювання, зокрема малих та середніх підприємств, які є ключовими в економічному розвитку країни.

Ключові слова: національна економіка, підприємницька діяльність, функції підприємництва, розвиток, досвід розвинених країн, державна політика.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.05_06.130

Отримано 15.11.2022

UDC 330.34:338.245

THE ROLE OF ENTREPRENEURSHIP IN THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Viktoriia Vasiuta; Nataliia Chornovol; Maryna Horbunova

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, Ukraine

Summary. *The current state of the national economy determines the importance of increasing its efficiency and competitiveness. Entrepreneurial activity is one of the most active forms of activity in the economic sphere. The development of entrepreneurship in Ukraine is one of the main issues of today. The degree of significance of the role of entrepreneurial activity in the development of the national economy and in solving problems aimed at the formation of an efficient and competitive economy under risk and uncertainty has been studied. The types and functions of entrepreneurship are analysed. It is noted that they are the main elements in solving the main problems hindering the development of an effective national economy. Since February 24, 2022, due to the full-scale military aggression of Russia, the domestic economy has been subjected to another negative impact, in addition to those that have been in effect over the past decade. The armed conflict in the east of Ukraine in 2014, the COVID-19 pandemic in 2020 and the next wave associated with the SARS-CoV-2 Omicron virus in 2021 have already led to a violation of the economic and political stability of our state. Currently, due to the destruction of industrial and civil infrastructure, we are witnessing the processes of forced displacement of people and, as a result, the loss of labour, a decrease in the share of taxes paid and an increase in the cost of maintaining the life of the country. National entrepreneurship in the conditions of the war unleashed by Russia is characterized by a quick ability to adapt to unpredictable conditions, a high level of organizational and technical mobility, and a high level of riskiness of entrepreneurs. All this makes it possible to introduce innovations at a rapid pace, to quickly and efficiently complete the program of relocation of enterprises and resume their efficient operation. It was entrepreneurship that did not allow the national economy to be in a crisis situation. The authors note that a key role in this process was played by the ability of Ukrainian entrepreneurs to make atypical decisions, which allowed them to change their profile, in particular, change the direction of their activities in the conditions of war. According to the State Statistics Service and the European Business Association, the dynamics of growth in the number of individual entrepreneurs in 2022 was analysed. Nowadays, the experience of developed countries can become an impetus for the formation of a new Ukrainian economy, the creation of an economically comfortable and stable competitive environment and the identification of the main success factors for the activities of business entities, in particular small and medium-sized enterprises, which are key in the economic development of the country.*

Key words: *national economy, entrepreneurial activity, functions of entrepreneurship, development, experience of developed countries, public policy.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.05_06.130

Received 15.11.2022

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання ставлять перед національною економікою завдання, націлені на підвищення її ефективності та конкурентоспроможності. Підприємницька діяльність відіграє у цьому одну з визначальних ролей, зокрема, вона виступає однією з найактивніших форм діяльності економічної сфери.

Саме розвиток підприємництва може стати передовим напрямком у формуванні конкурентних переваг української економіки на основі критеріїв розумної спеціалізації та досвіду розвинених країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню розвитку підприємницької діяльності та її ролі у формуванні конкурентоспроможної національної економіки присвячено багато наукових досліджень. Щодо трактування поняття підприємництва слід відзначити праці таких науковців, як А. Сміта, Д. Рікардо, Й. Шумпетера, В. Петті, Р. Кантільйона. Дане економічне поняття висвітлювалося й сучасними науковцями,

зокрема М. І. Крупкою, О. Р. Романенко, З. С. Варналієм та іншими. Питання щодо ролі підприємництва розглядали А. С. Воронова, Л. Н. Орлова, Л. С. Башкатова.

Досягнення зазначених авторів мали важливе значення для визначення місця підприємницької діяльності в процесах розвитку національної економіки. Проте не слід забувати, що ефективне функціонування національних підприємств пов'язане з високим рівнем невизначеності та ризику. Діяльність українських підприємців опинилася під загрозою через військові дії на території нашої країни. Тому дане питання залишається актуальним та відкритим для подальших досліджень.

Мета статті. Розкрити сутність підприємництва та визначити роль підприємницької діяльності в розвитку національної економіки.

Постановка завдання. Визначення рівня впливу підприємництва у формуванні ефективної та конкурентоспроможної національної економіки.

Викладення основного матеріалу. Підприємницька діяльність є різноманітною та багатогранною, тому вона відіграє визначальну роль у розвитку нової національної економіки. Саме досвід розвинених країн у питанні щодо розвитку підприємництва може стати рушійною силою у відновленні та формуванні конкурентоспроможної української економіки.

Поняття «підприємництво» є самостійною економічною категорією. Стаття 42 Господарського Кодексу України «Підприємництво як вид господарської діяльності» визначає, що «Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів й отримання прибутку [1].

Підприємницька діяльність окреслюється в різних аспектах. У практичному відбитті виокремлюють такі види підприємництва (рис. 1).

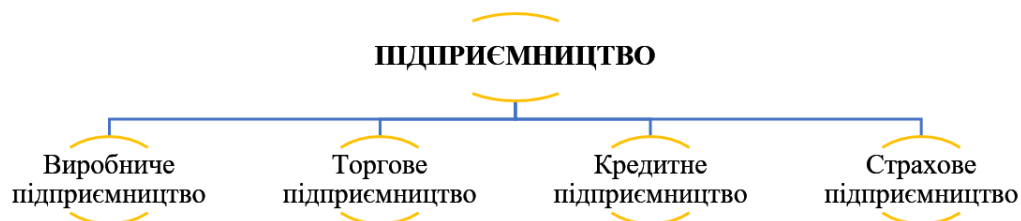

Рисунок 1. Види підприємницької діяльності

Виробниче підприємництво характеризується тим, що підприємець виготовляє продукцію та надає послуги, використовуючи всі можливі фактори виробництва з метою створення духовних благ та реалізації їх кінцевим споживачам.

Торгове підприємництво виокремлюється через призму доведення продукції від виробника до споживача з метою прискорення процесу товароруку та рівня обігових витрат.

Кредитне підприємництво виступає особливим видом підприємницької діяльності, адже передбачає купівлю-продаж специфічного товару – грошей.

Страхове підприємництво – вид діяльності, що здійснюється за рахунок передавання певної частки ризиків організації, спеціалізованій структурі, а саме, страховій компанії та передбачає зменшення страхового ризику внаслідок передавання деякої частини доходу іншому господарюючому суб'єкту [2].

Багатогранність видів підприємницької діяльності дозволяє вирішити ряд ключових проблем національної економіки. Це й подолання рівня безробіття шляхом

формування робочих місць, і, як наслідок, збільшення рівня податкових надходжень у державу; створення товарів та послуг, що виступатимуть інструментом підвищення ступеня конкурентоспроможності національних ринків, за рахунок упровадження прогресивних технологій та інновацій.

Вирішення наведених вище проблем дозволить прискорити процес підвищення рівня розвитку не лише підприємницьких одиниць, а й країни в цілому.

Підприємницька діяльність ставить на меті та вирішує завдання внаслідок притаманних їй функцій (рис. 2) [3].

Перелік основних функцій підприємництва доповнюють іншими, не менш важливими, що формуються під впливом умов здійснення підприємницької діяльності та її характеру.

На практиці виокремлюють такі функції [4]:

- загальноекономічну – задоволення попиту споживачів відбувається через призму виробництва товарів, надання послуг та виконання робіт;
- соціальну – покращення рівня добробуту за рахунок створення нових робочих місць;
- політичну – формування сприятливого політичного клімату.

За допомогою сутнісних характеристик функцій підприємництва, можна окреслити особливу роль підприємницької діяльності у формуванні ефективної національної економіки.

Рисунок 2. Функції підприємницької діяльності

Через повномасштабне вторгнення росії в Україну з 24 лютого 2022 року економіка України несе колосальні збитки. Руйнування промислових та цивільних об'єктів, інфраструктури призвело до вимушеного переміщення людей і, як наслідок, втрати робочої сили, зменшення частки сплачених податків та збільшення видатків на підтримання життєдіяльності країни.

Наразі національне підприємництво в умовах війни, розв'язаної росією, характеризується швидкою здатністю адаптації до непередбачуваних умов; високим рівнем організаційно-технічної мобільності, що дозволило миттєво, а головне результативно здійснити програму релокації підприємств та відновити їх ефективну роботу; високим рівнем ризикованості підприємців, що дозволяє впроваджувати

інновації, нові технології та ініціативи швидкими темпами, не дозволяючи національній економіці опинитися у кризовому становищі.

Здатність українських підприємців приймати нетипові рішення дозволила їм перепрофілюватися, зокрема змінити напрямок діяльності. Фермерські господарства розпочали вирощування сезонних овочів задля забезпечення продовольчої безпеки України; галузь вагонобудівництва змінила напрямок діяльності та виготовляла «їжаків» із залізничних рейок; швейна промисловість розпочала виробляти військові портфелі, термобілизну та розвантажувальні жилети; організації, що займалися виготовленням зразків для заливання тротуарної плитки у довоєнний період, сконцентрували свою увагу на виробництві бронежилетних плит, протитанкових їжаків і тактичних інструментів, що дозволяють знешкоджувати вибухонебезпечні предмети.

Зауважимо, що фізичні особи-підприємці (ФОП) займають значну нішу в частці підприємницького сектора. Від моменту повномасштабного вторгнення кількість ФОП зросла, не зважаючи на підвищений рівень ризику та невизначеності.

За результатами дослідження Європейської Бізнес-Асоціації (ЄБА), було визначено, що [5]:

1. Близько 42% малих підприємців припинили свою роботу.
2. Понад 30% призупинили свою діяльність, з метою її відновлення.
3. Близько 14% малих підприємців обмежили радіус господарювання.
4. 13% проводжують працювати у звичному ритмі та 13% працюють у онлайн сфері.
5. Близько 4% планують припинити підприємницьку діяльність.

Зокрема, малий та середній бізнес усіляко допомагає відновити ділову активність країни, надаючи послуги, постачаючи продукцію та інші необхідні речі, а також відводять певну частину доходів на фінансову підтримку.

За даними Державної служби статистики кількість фізичних осіб-підприємців у 2022 році зросла на 2% і становить 1 385 474 [6].

Аналіз за сферами діяльності показав, що лідерами стали «Інформація та телекомунікації», «Сільське, лісове та рибне господарство» й «Професійна, наукова та технічна діяльність», їх динаміка складала 8,56%, 6,98% та 6,05% відповідно (рис.3).

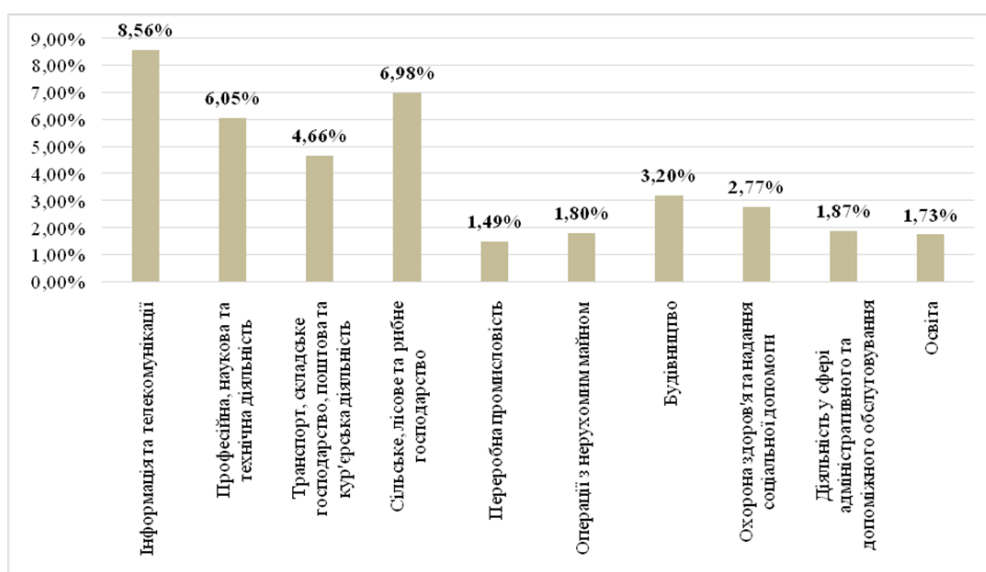

Рисунок 3. Динаміка зростання кількості ФОП за сферами діяльності

Рушійною силою розвитку національної економіки є малі підприємницькі структури, оскільки їх внесок у інновації, добробут населення та рівень зайнятості є досить вагомим [7].

Політика промислово розвинених країн націлена на розвиток малих підприємств, адже в країнах Європейського Союзу їх частка у структурі ВВП становить близько 63–67%, в Японії – 61% та у США – 40% [8].

Слід зауважити, що такі дані є результатом підтримання малих підприємницьких структур з боку держави, адже вона надає різноманітну фінансову допомогу у вигляді грантів.

Допомога малим та середнім підприємствам у Словаччині надається від імені «Народного агентства з розвитку малого та середнього бізнесу», що перш за все передбачає вдосконалення законодавства у сфері надання кредитів та гарантій відповідно.

Координаційний центр інновацій у Франції сформував «Пропозицію глобальних часових технологій», що включали в себе:

- набір технологічних пропозицій;
- сукупність технологічних запитів;
- дослідження ринку технологій;
- коротко-, довготермінові послуги.

У Китаї малі підприємства орієнтуються на сферу послуг, діє система тендерних аукціонів на отримання державного замовлення. В цій країні функціонує «Національна комісія з розвитку і реформування», що проводить збирання статистичних даних, на основі яких визначається напрям стимулювання малих підприємств. Представники малого бізнесу отримують допомогу на високому технічному рівні. Підприємці-початківці отримують необхідну інформацію з веб-сайтів, вебінарів, відео конференцій, що проводяться провідними фахівцями з питань ведення бізнесу.

Досвід розвинених зарубіжних країн, таких, як Німеччина, Франція, Англія, Португалія та Польща дає можливість виділити ключові фактори успіху.

Факторами, що безпосередньо впливають на успіх ведення підприємницької діяльності, є (рис. 4) [8]:

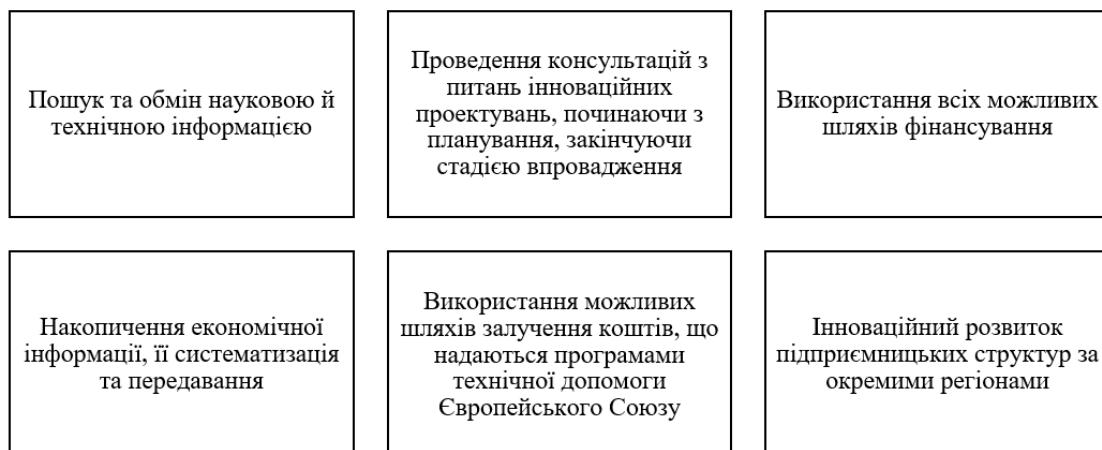

Рисунок 4. Фактори успіху ведення підприємницької діяльності

Висновки. В сучасних умовах господарювання важливу роль у формуванні конкурентоспроможної та ефективної національної економіки відіграє підприємницька

діяльність, адже вона забезпечує зростання рівня добробуту населення, формування продуктивної та прогресивної економіки. Аналіз стану національного підприємництва проводиться з метою окреслення дієвих інструментів для розв'язання виявлених проблем в країні, що, в свою чергу, впливають на розвиток національної економіки. Високий рівень активності підприємців сприяє зростанню валового внутрішнього продукту, створенню нових робочих місць, збільшенню податкових надходжень, дозволяє продукувати ментальні та соціальні зрушення, що, в свою чергу, позитивно впливає на стан національної економіки.

Досвід розвинених зарубіжних країн може стати дієвим інструментом у формуванні стратегії нової української економіки. Адже їх політика спрямована на формування комфортного середовища для розвитку науково-технологічної складової та її суб'єктів господарювання. Таким чином, саме суб'єкти малого підприємництва стають рушійною силою економічного розвитку нашої країни.

Conclusions. In modern economic conditions, entrepreneurial activity plays an important role in the formation of a competitive and efficient national economy, because it ensures the growth of the welfare of the population, the formation of a productive and progressive economy. An analysis of the state of national entrepreneurship is carried out in order to determine effective tools for solving identified problems in the country, which in turn affect the development of the national economy. The high level of activity of entrepreneurs contributes to the growth of the gross domestic product, the creation of new jobs, an increase in tax revenues, and makes it possible to produce mental and social shifts. This has a positive effect on the state of the national economy.

The experience of foreign countries can become an effective tool in shaping the strategy of the new Ukrainian economy. Their policy is aimed at creating a comfortable environment for the development of the scientific and technological component and its business entities. Thus, it is small businesses that become the driving force behind the economic development of our country.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (поточна редакція – редакція від 19.08.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
2. Ареф'єв С. О., Ганущак-Єфіменко Л. М. Підприємницька діяльність як передумова розвитку компетенцій в період економіки знань. Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі: монографія; за редакцією Ареф'євої О. В. К.: ФОП Маслаков. 2019. С. 86–93. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/346086291.pdf> (дата звернення: 28.10.2022).
3. Позняк Т. О. Роль підприємницької діяльності в розвитку економіки. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/11043/1/NRMSE2018_V3_P243-244.pdf (дата звернення: 30.10.2022).
4. Шоля Р. І. Сутність підприємництва та його роль у економічному розвитку регіону. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2016. Вип. 21. Ч. 1. С. 133–136. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_21/1/36.pdf (дата звернення: 02.11.2022).
5. Фінансові резерви чверті представників малого бізнесу вже вичерпані: веб-сайт. URL: <https://eba.com.ua/finansovi-rezervy-chverti-predstavnykiv-malogo-biznesu-vzhe-vycherpani/> (дата звернення: 01.11.2022).
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 02.11.2022).
7. Васюта В., Житник О. Особливості діяльності середнього та малого бізнесу в умовах пандемії covid-19. Економіка та суспільство. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-40> (дата звернення: 05.11.2022).
8. Черненко С. М. Зарубіжний досвід розвитку малого підприємництва в контексті інноваційного розвитку економіки. Економічні інновації. 2011. Вип. 45. С. 243–252. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67085/34-Chernenko.pdf?Sequence=1> (дата звернення: 05.11.2022).

References

1. Ghospodarskyj kodeks Ukrainy vid 16.01.2003. No. 436-IV (potoczna redakcija – Redakcija vid 19.08.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (accessed: 28 October 2022).

2. Aref'jev S. O., Ghanushhak-Jefimenko L. M. (2019) Pidpryjemnycjka dijajlnistj jak peredumova rozvytku kompetencij v period ekonomiky znanj [Entrepreneurial activity as a prerequisite for the development of competencies in the period of the knowledge economy] Konkurentospromozhnistj pidpryjemstv u mizhnarodnomu cyfrovomu prostori [Competitiveness of enterprises in the international digital space]: Monoghrafija. Za redakcijeju Aref'jevoji O. V. K.: FOP Maslakov. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/346086291.pdf> (accessed: 28 October 2022).
3. Poznjak T. O. Rolj pidpryjemnycjkoji dijajlnosti v rozvytku ekonomiky. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/11043/1/NRMSE2018_V3_P243-244.pdf (accessed 30 October 2022).
4. Sholja R. I. (2016) Sutnistj pidpryjemnyctva ta jogho rolj u ekonomichnomu rozvytku rehionu [The essence of entrepreneurship and its role in the economic development of the region] Naukovyj visnyk Khersonskogo derzhavnogho universytetu. Serija "Ekonomichni nauky". [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"] (electronic journal). Vol. 21. P.133–136. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_21/1/36.pdf (accessed: 2 November 2022).
5. Finansovi rezervy chverti predstavnykiv malogho biznesu vzhe vycherpani/. URL: <https://eba.com.ua/finansovi-rezervy-chverti-predstavnykiv-malogo-biznesu-vzhe-vycherpani> (accessed: 1 November 2022).
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed: 1 November 2022).
7. Vasyuta V., Zhytnyk O. (2021) Osoblyvosti diyal'nosti seredn'oho ta maloho biznesu v umovakh pandemiyi covid-19 [Features of medium and small business activity in the context of a pandemic covid-19]. Ekonomika i suspil'stvo [Economy and Society] (electronic journal). No. 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-40> (accessed: 5 November 2022).
8. Chernenko S. M. (2011) Zarubizhnyj dosvid rozvytku malogho pidpryjemnyctva v konteksti innovacijnogho rozvytku ekonomiky [Foreign experience of small business development in the context of innovative economic development]. Ekonomichni innovaciji [Economic Innovations] (electronic journal). Vol. 45. P. 243–252. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67085/34-Chernenko.pdf?Sequence=1> (accessed: 5 November 2022).